

АРТУР КЛАРК

Сер Артур Кларк — англійський письменник, науковець і винахідник, один з «великої трійки» найвидатніших письменників-фантастів ХХ століття. Найбільшу славу він здобув після виходу культового фільму Стенлі Кубрика «2001: Космічна одиссея» — найкращої науково-фантастичної стрічки за всю історію Голлівуду. «2061: Третя одиссея» — продовження величної саги про людство і Всесвіт.

Гейвудові Флойду 103 роки. Він мешкає на орбіті. Після останніх подій космічний світ змінився до невпізнаваності. Космічні кораблі шугають Сонячною системою з великими швидкостями. Та жоден з них не ризикує зробити посадку на Європі, супутнику Юпітера-Люцифера. Інопланетна цивілізація, яка перетворила цілу планету на друге Сонце, лишила попередження людству: «Ніколи не намагайтеся висадитися на Європі».

Під час дослідження комети Галлея Флойд отримує тривожне повідомлення: корабель «Галексі» зробив вимушену посадку на Європі. На борту судна — онук Флойда. Гейвуд розуміє: якщо ніхто не врятує команду, то загибель чекає на все людство. Бо ті, що зробили так з Юпітером, не попереджатимуть двічі.

www.bookclub.ua

ISBN 978-617-12-8343-5

9 786171 283435

АРТУР
КЛАРК

2061
ТРЕТЯ ОДИССЕЯ

2061
ТРЕТЯ ОДИССЕЯ

Arthur C. Clarke

2061: Odyssey Three

a novel

Артур Кларк

2061: Третя одіссея

роман

ХАРКІВ **2021** **КЛУБ
СІМЕЙНОГО
ДОЗВІЛЛЯ**

УДК 821.111
К47

Жодну з частин цього видання
не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі
без письмового дозволу видавництва

Перекладено за виданням:
Clarke A. C. 2061: Odyssey Three : A Novel / Arthur C. Clarke. —
New York : Del Rey, 1989. — 272 p.

Переклад з англійської *Шандора Нодя*

Дизайнер обкладинки *Петро Вихорь*

ISBN 978-617-12-8343-5
ISBN 978-0-345-35879-0 (англ.)

© Serendib BV, 1987
© DepositPhotos.com / Iurii,
rphoto, обкладинка, 2021
© Nemiro Ltd, видання укра-
їнською мовою, 2021
© Книжковий Клуб «Клуб
Сімейного Дозвілля», пе-
реклад і художнє оформ-
лення, 2021

*Присвячується пам'яті Джуді-Лінн дель Рей —
редакторки від Бога, що поставила на цю книжку
і свої пару монет, але так і не встигла дізнатися,
чи воно було того варте*

Від автора

Як «2010: Друга одіссея» не була безпосереднім продовженням книжки «2001: Космічна одіссея», так і книжка, яку ви читаєте тепер, не пряме продовження «2010-ї». Усі три слід розглядати як варіації на одну й ту саму тему, де з твору у твір діють одні й ті ж персонажі в доволі подібних ситуаціях, однак обставини щоразу інші.

Події, що трапилися відтоді, як 1964 року (за п'ять років до того, як люди висадилися на Місяць!) Стенлі Кубрик запропонував спробувати нам зняти «шикарне епічне науково-фантастичне кіно», унеможливили зробити сюжетну лінію спільною для всіх трьох книжок, бо в пізніших розповідях згадуються відкриття і події, які під час написання попередніх книжок іще не відбувалися та навіть не передбачалися. «Двітисячідесятка» стала можливою завдяки блискуче-успішним прольотам у 1979 році обох космічних зондів «Вояжер» повз Юпітер, і я не збирався повертатися до цієї теми, поки не стануть відомі результати польоту ще амбіційнішої місії автоматичного космічного апарата «Галілео».

«Галілео» мав скинути в атмосферу Юпітера дослідний зонд, а крім того, провести майже два роки на орбіті навколо нього, дослідивши всі основні супутники цієї планети. Апарат мали запустити з космічного човника у травні 1986 року, а досягнути пункту свого призначення той мав до грудня 1988-го. Тож десь уже

році у 1990-му я сподівався скористатися потоком нової інформації про Юпітер і його супутники...

Та, на жаль, трагедія із «Челленджером»¹ відмінила цей сценарій, і «Галілео», що, замість мандрувати в космосі², у цей момент перебуває в чистому та сухому приміщенні Лабораторії реактивного руху³, мусить тепер шукати собі іншу ракету-носій. Йому таки пощастить, якщо він прибуде до Юпітера, відставши від графіка лише років на сім.

Тож я вирішив далі не чекати.

*Коломбо, Шрі-Ланка,
квітень 1987 р.*

---

¹ Політ космічного човника (шатла) «Челленджер» 28 січня 1986-го закінчився катастрофою на 73-й секунді після запуску. (*Тут і далі прим. перекл.*)

² Цю книжку написано в 1987 році, а «Галілео» все-таки вирушив був у свою подорож у 1989-му, і вона тривала до 2003-го.

³ *The Jet Propulsion Laboratory* (англ.) — Лабораторія реактивного руху, науково-дослідний центр НАСА.

Частина I

ЧАРІВНА ГОРА

Розділ 1. Роки, що спинили свій біг

— Як на сімдесятирічного чоловіка, ви в надзвичайно гарній формі, — зауважив доктор Глазунов, відірвавши погляд від останнього видруку від «Медкому», медичної служби армії США. — Я не дав би вам більше ніж шістдесят п'ять.

— Радий це чути, Олегу. Тим більше що мені сто три — як вам чудово відомо.

— Ну от, ізнову ті самі гості в ту саму хату! Можна подумати, що ви ніколи не читали книжки професорки Руденко.

— Старенька люба Катерина! Ми ж планували погуляти разом на її сотий день народження. Мені було дуже шкода, що вона не дожила до цього — ось що буває, коли надто багато часу проводиш на Землі.

— Звучить досить іронічно, бо саме вона і створила той знаменитий слоган «Тяжіння несе старіння».

Доктор Гейвуд Флойд задумливо споглядав мінливу панораму тієї прекрасної планети, яка була лише за якихось шість тисяч кілометрів від них і на яку йому ніколи вже не судилося ступити знову. А найіронічнішим

у цьому було те, що, завдяки одному найбезглуздішому в його житті нещасному випадку, він усе ще мав відмінне здоров'я, тоді як практично всі його старі друзі вже були давно мертві.

Якраз минув тиждень після його повернення на Землю, коли, попри всю свою обережність та глибоку переконаність, що нічого такого з ним ніколи не може трапитись узагалі, він з відкритого балкона третього поверху вийшов не в той бік. (Звісно, він тоді встиг трохи «відсвяткувати», але мав на це право, бо став героєм у тому новому світі, куди повернувся був «Леонов».) Численні переломи призвели до ускладнень, з якими можна було впоратися як слід лише в космічній лікарні імені Пастера.

Це було 2015-го. А тепер — він ніяк не міг повірити в це, але на стіні висів календар — ішов 2061-й.

Сила тяжіння в цій лікарні, яка становила лише одну шосту від земної, не тільки уповільнила біологічний годинник Гейвуда Флойда, але й засвідчила те, що двічі за його життя фактично він ішов у протилежному напрямку. Хоча дехто з авторитетних фахівців і заперечував це, та серед широкого загалу тепер вважалося, що гібернація, тривала сплячка, робила щось більше, ніж просто зупиняла процес старіння: вона стимулювала омолодження. І Флойд дійсно-таки дещо помолодшав під час своєї подорожі до Юпітера й назад.

— То ви справді вважаєте, що мені цілком безпечно туди летіти?

— Ніщо в нашому Всесвіті не безпечно цілком, містере Гейвуде. Усе, що я можу сказати, це те, що фізіологічних протипоказань ви не маєте. Зрештою, на борту

«Юніверсу»¹ все навколо вас буде майже таке, як і тут. Можливо, й не все там відповідає стандартам... е-е... того першокласного медичного обслуговування, до якого ви звикли в «Пастері», але доктор Магіндран досвідчений спеціаліст. І якщо виникне якась проблема, з якою йому не вдасться впоратися, то він переведе вас ізнов у стан гібернації і, так би мовити, «післяплатою» відправить назад до нас.

Це був саме той вердикт, на який Флойд і сподівався. Однак його радість дещо затьмарювало відчуття смутку, бо це ж йому доведеться на багато тижнів залишити місце, яке на майже пів століття стало для нього рідною домівкою, а також своїх нових друзів, які з'явилися тут у нього за останні роки. І хоча «Юніверс» — розкішний космічний лайнер проти простенького «Леонова» (що як один з головних експонатів музею Лагранжа «вистить» тепер собі на місці високо над «темним» боком Місяця²), та все-таки в будь-якій тривалій космічній подорожі завжди є певний елемент ризику. Особливо якщо така подорож стосується дослідницької роботи, до якої Гейвуд саме й мав намір узятися.

А втім, це, мабуть, було саме те, чого він прагнув навіть у свої сто три (або ж, згідно зі складними геріатричними розрахунками покійної професорки Катерини Руденко, у сповнені моці та бадьорості його шістдесят п'ять). Протягом останнього десятиліття він відчував дедалі більший неспокій та якесь незрозуміле невдоволення життям, що виявилось для нього занадто комфортним та організованим.

---

¹ «Юніверс» — англ. *Universe*, укр. Всесвіт.

² «Темний» бік Місяця — бік супутника нашої планети, що завжди відвернутий від Землі.

Однак, попри всі захопливі проекти, утілення яких у життя відбувалося в цей час по всій Сонячній системі, — відродження Марса, створення бази на Меркурії, озеленення Ганімеда, — він так досі й не вибрав собі до душі справи, яка могла б по-справжньому його зацікавити і в яку він міг би вкласти свою доволі ще потужну енергію. Років за двісті з гаком до цього, у ХІХ столітті, один із перших поетів доби Науково-технічної революції, промовляючи вустами Одиссея-Улісса, доволі точно описав те, що відчував тепер Флойд:

...Кількох життів
на це б не стало, а моє кінця
вже добігає; але кожна мить,
яку ще не забрала Вічна Тиш,
несе нове щось; підло то було —
три літа аж ховати тут себе
і дух свій, спраглий за Знанням іти
(як за зорею, в небі що летить)
за край уяви та за світу край.

«Три літа», аякже! Насправді їх минуло вже аж понад сорок, Улісові було б за нього соромно. Але останні рядки цього вірша, які Флойд знав дуже добре, для опису його становища підходили ще краще:

Можливо, хвилі змиють нас за борт
та й віднесуть на Райські Острови,
де знов зустрінем Ахіллеса ми.
І хоч нас перемоги й втрати ждуть,
і хоч не та вже сила у руках —
та сила духу ще міцна в серцях,
що Час і Фатум виснажили геть;
та наша сила волі каже нам:
борись, шукай, знайди й не відступай!¹

¹ Ці рядки, як і попередні, — уривки з вірша Алфріда Теннісона «Улісс» (*Ulysses*).

«Шукай, знайди...» Ну що ж, тепер він знав, *що* збирається шукати та знайти, бо точно розумів, де саме це буде. І якщо не станеться якогось катастрофічного форсмажору, то ніщо інше не завадить йому зробити це.

Досі він не ставив перед собою такої мети свідомо й навіть тепер не зовсім тямив, чому вона так раптово заволоділа його розумом. Завжди був упевнений, що застрахований від цієї лихоманки, якою знову заразилось усе людство — уже вдруге на його пам'яті! — та, схоже, він помилявся. Або могло так статися, що *то* несподіване запрошення приєднатися до списку обраних і стати одним із почесних гостей на борту «Юніверсу» розпалило в ньому таку уяву та пробудило такий ентузіазм, на які Флойд від себе навіть не сподівався.

А могло бути й іще одне пояснення. По всіх цих довгих роках він і досі пам'ятав, яким глибоким розчаруванням для широкої громадськості виявилася тоді ота зустріч 1985—1986 років. І ось тепер з'явився шанс, останній для нього та перший для людства, влаштувати нову зустріч як слід, не давши більше жодному розчаруванню жодного шансу.

Ще у ХХ столітті космічні об'єкти можливо було досліджувати лише за допомогою прольотів повз них спеціальних дослідних зондів. Цього ж разу відбудеться справжня посадка — така ж новаторська по-своєму, як і перші кроки Армстронга та Олдріна поверхнею Місяця у 1969-му.

І доктор Гейвуд Флойд, ветеран місії на Юпітер 2010—2015 років, у своїй уяві полинув у відкритий космос, назустріч тій примарній гості, що знову поверталася до них із глибин Усесвіту, секунда за секундою набираючи швидкість, готуючись пройти навколо Сонця.

А між орбітами Землі та Венери ця найвідоміша з усіх комет має зустрітися з іще не до кінця укомплектованим космічним лайнером «Юніверс» під час найпершого його польоту.

Де саме мало статися це рандеву, ще не визначено, але Гейвуд Флойд своє рішення вже ухвалив.

— Ну що ж, комето Галлея, я йду... — прошепотів він.

Розділ 2. Перше спостереження

Це неправда, що для того, щоб гідно оцінити істинну велич усипаних зірками небес, треба покинути Землю. Навіть у відкритому космосі зоряне небо має вигляд аж ніяк не чарівніший, ніж коли зовсім безхмарної ночі дивитися на нього десь із високої гори, далеко від будь-якого джерела штучного освітлення. Утім, навіть попри те, що за межами земної атмосфери зірки світять яскравіше, людське око не в змозі реально відчутися цю різницю, і жодне оглядове віконце чи ілюмінатор не дозволять вам насолодитися таким приголомшливим видовищем, яке ви зможете спостерегти, коли лише одним-однісіньким поглядом охопите за раз аж половину небесної сфери.

Однак Гейвуд Флойд був цілком задоволений і *тим* зоряним краєвидом, який відкривався з ілюмінатора його каюти, а особливо в ті моменти, коли житлова зона опинялася на тіньовому боці космічної лікарні, що не тільки рухалася навколоземною орбітою, а й без упину дуже-дуже повільно оберталася довкруг власної осі. І тоді в прямокутній рамці ілюмінатора не було зазвичай нічого, крім зірок, планет і туманностей. А іноді, засліплюючи собою все інше, там яскраво палало незмигнє око Люцифера, нововиниклого суперника Сонця.

Зазвичай хвилин за десять до настання такої штучної ночі Флойд повністю вимикав у себе в каюті все освітлення — і навіть отой сигнально-аварійний червоний вогник, — щоб заздалегідь цілком адаптуватися до темряви. І хоча, як на космічного інженера, дещо запізно у своєму житті він пізнав був насолоду від спостереження за зірками простим оком, зате тепер умів миттю розпізнавати практично будь-яке сузір'я, навіть побачивши мигцем лише якусь його маленьку частинку.

У травні, коли комета мала якраз перетинати орбіту Марса в бік Сонця, мало не кожної «ночі» Флойд шукав її на «зоряних картах» свого ілюмінатора. І хоча її було б легко помітити, скажімо, у якийсь хороший бінокль, та Флойд уперто відмовлявся скористатися чимось подібним: для нього це була така собі маленька гра, мета якої полягала в тому, щоб перевірити, як добре його старі очі зможуть упоратись із цим завданням. Нехай там двоє якихось астрономів із Мауна-Кеа¹ і стверджували, що спостерігали вже комету візуально, та їм ніхто не вірив, а до подібних заяв з боку інших постійних мешканців «Пастера» Флойд ставився ще скептичніше.

Але сьогодні вночі, згідно з розрахунками, яскравість її мала вже зрости до шостої зоряної величини, а отже, можливо, йому пощастить нарешті ту комету побачити. Він провів подумки лінію від Гамми до Епсилона та почав пильно вдивлятись у вершину уявного рівностороннього трикутника, основою для якого ця лінія і стала, — так, наче одним тільки зусиллям волі от-от прониже своїм зором усю Сонячну систему наскрізь.

---

¹ Мауна-Кеа (англ. *Mauna Kea*) — неактивний вулкан на Гавайях, США, на вершині якого міститься одна з найкращих у світі обсерваторій.

І ось вона! Така ж сама, якою він уперше був побачив її сімдесят шість років тому: малопомітна, але добре впізнавана. Якби не знав точно, куди треба дивитися, то навіть і не помітив би її чи сприйняв би за якусь віддалену туманність.

Для голого ока вона здавалася лише крихітною, ідеально круглою туманною цяточкою, і хоч як би він напружував зір, але так і не побачив нічого схожого на хвіст. Утім маленька флотилія космічних зондів, яка багато місяців супроводжувала комету, вже зафіксувала перші викиди пилу та газу, що невдовзі утворять на тлі зірок яскравий плюмаж, спрямований якраз у протилежний бік від свого творця, Сонця.

І ось, коли комета зайшла у внутрішню частину Сонячної системи¹, Гейвуд Флорйд, як і всі інші, звернув увагу, як трансформувалося її холодне, темне — ні, скоріше навіть чорне, — ядро. Після сімдесяти років перебування в «космічному морозильнику» складна заледеніла суміш води, аміаку та інших речовин почала танути й кипіти. Летюча гора, за формою — та розміром — приблизно з острів Мангеттен, робила повний оберт на невидимому космічному рожні за п'ятдесят три години; тепло Сонця проникало всередину крізь ізолювальний льодовий наст, і назовні під тиском виривалися пароподібні гази, роблячи комету Галлея схожою на дірявий паровий котел. Струмені водяної пари, змішані з пилом та відьомським варивом з органічних сполук, виривалися з пів десятка маленьких кратерів, найбільший з яких — завбільшки десь із футбольне поле — регулярно починав вивергатися

---

¹ Частина Сонячної системи між Сонцем та Юпітером.

щоразу десь години за дві після настання «світанку» на кометі (тобто в той час, коли той кратер починало освітлювати Сонце). Тоді він мав вигляд точнісінько такий самий, як той знаменитий гейзер на Землі, у Єллоустонському національному парку в США, тож його швидко охрестили так само — «Старим Служакою».

Флойд уже уявляв собі, як стоїть на обідку того кратера, чекаючи, поки Сонце «зійде» над темним покрученим краєвидом, добре відомим йому із зображень, отриманих від космічних зондів. Щоправда, у контракті нічого не йшлося про те, чи дозволять пасажирам, на відміну від екіпажу та наукового персоналу, виходити з корабля, коли той пристане до поверхні комети.

Та, з іншого боку, там навіть найдрібнішим шрифтом ніде не сказано й про заборону робити це. «Їм доведеться добряче постаратися, щоб мене зупинити, — подумав Гейвуд Флойд. — Я впевнений, що пречудово впораюся зі скафандром. А якщо ні, то...»

І тут він пригадав цитату одного з відвідувачів Тадж-Магалу, що якось зазначив: «За мить таку не жалко і померти». Флойд, безперечно, сказав би так само й про комету Галлея.

Розділ 3. Повернення

Навіть якщо не брати до уваги той, згаданий уже, нещасний випадок, то для Флойда повернення на Землю і само з себе було дуже непросте.

Перше потрясіння він відчув уже невдовзі по пробудженні, коли після тривалого сну його привела до тями доктор Руденко. Обіч неї якось невпевнено м'явся Волтер Кернов, і тоді Флойд, навіть перебуваючи

в напівсвідомому стані, зрозумів, що тут щось не те: їхня радість від його пробудження була аж надто перебільшена і, попри їхні зусилля, не змогла приховати певного напруження. І лише аж по тому, як він повністю одужав, вони повідомили його, що доктор Чандра вже не з ними.

Десь за Марсом, так непомітно, що навіть сенсори не змогли визначити точний час, він просто перестав жити. Його тіло, залишене дрейфувати у відкритому космосі, за інерцією довго ще продовжувало вперто триматися орбіти «Леонова», поки не було нарешті при-тягнуте Сонцем та поглинуте його протуберанцями.

Причину смерті точно не встановили, але Макс Брайловський висловив здогад, який, хоч як би це не-науково тоді пролунало, не спробувала спростувати навіть головний корабельний лікар Катерина Руденко.

— Він не зміг жити без Еала, — промовив тоді Брайловський.

А на додачу виклав своє міркування і Волтер Кернов:

— Цікаво, як сприйме це Еал? — запитав він. — Бо щось там іззовні, без сумніву, перехоплює всі наші радіоперемови. І рано чи пізно він дізнається.

А тепер і Кернова не стало — як і всіх інших, окрім маленької Жені. Він не бачив її двадцять років, але акурат на кожне Різдво отримував від неї вітальну поштівку. Остання з них і досі була приколота в нього над столом. На ній зображено навантажену подарунками кінну трійку, яка щодуху мчить крізь сніги російської зими, а за нею спостерігали кілька вкрай голодних на вигляд вовків.

Сорок п'ять років! А іноді здавалося, що лише вчора «Леонов» повернувся на земну орбіту, до рідної планети, де весь рід людський вітав його команду оплесками. Але

ті оплески, хоч і сповнені пошани, були якісь навдивовижу стримані, позбавлені справжнього ентузіазму. У загальному підсумку ота їхня місія на Юпітер виявилась украй успішною; вона відкрила скриньку Пандори, повний уміст якої ще не досліджено.

Коли на Місяці, у кратері Тихо Браге, відкопали той Чорний Моноліт, відомий тепер як Магнітна Аномалія Тихо Один (МАТ-1), про його існування знала тільки жменька людей. І тільки після злочасної подорожі «Діскавері» до Юпітера весь світ дізнався, що, виявляється, десь чотири мільйони років тому в нашій Сонячній системі побувала одна позаземна цивілізація та залишила тут свою візитну картку. Ця новина стала одкровенням, але не сюрпризом: чогось подібного земляни чекали вже давно.

І все те відбулося ще задовго до появи роду людського.

І хоча «Діскавері» й спіткала якась незбагненна аварія на навколоюпітеріанській орбіті, та конкретних доказів того, що причиною її стало щось інше, а не несправність космічного корабля, не було. Попри те що теоретично МАТ-1 і мала для людей надзвичайно важливе значення, та на практиці людство на той час усе ще зоставалося самотнім у Всесвіті.

Однак нині це вже не відповідало дійсності. Нині людству стало відомо, що лише за якихось кілька світлових хвилин від нього — а в масштабах космосу це наче на відстані кинутого камінчика — існує одна позаземна цивілізація, яка на власне бажання і з метою, зрозумілою тільки їй, здатна створити зорю і знищити цілу планету, у тисячу разів більшу за Землю. А ще зловіснішим виявилось те, як ота цивілізація продемонструвала, що знає про існування людства, коли за мить до того, як на

навколоюпітеріанській орбіті вогняним народженням Люцифера знищено «Діскавері», вона надіслала з борту того корабля повідомлення землянам:

УСІ ЦІ СВІТИ ВАШІ, ОКРІМ ЄВРОПИ¹.
НЕ НАМАГАЙТЕСЯ ВИСАДИТИСЯ ТАМ.

Тоді та яскрава нова зірка, яка прогнала ніч, за винятком кількох місяців на рік, коли вона опинялася за Сонцем, принесла людству і надію, і страх. Страх — тому що те Невідоме, особливо коли воно, як виявилось, було таке всемогутнє, просто не могло б не викликати такого первісного почуття. А надію — через трансформацію, яку воно викликало в глобальній політиці.

У ті часи нерідко подейкували: єдине, що дійсно зможе коли-небудь об'єднати людство, це загроза з космосу. Чи був загрозою Люцифер, ніхто не знав, але, безумовно, він став для людства викликом, випробуванням. І цього, як з'ясувалося, для об'єднання було досить.

Гейвуд Флойд стежив за тими геополітичними змінами зі свого вигідно розташованого спостережного пункту в «Пастері», але без особливого інтересу, наче був просто стороннім спостерігачем. Спершу він зовсім не збирався на віки вічні залишатись у космосі та нетерпляче чекав, коли повністю одужає. Однак, на диво його розгубленим і неприємно враженим лікарям, лікування забрало невинувато тривалий час.

Пізніше, озираючись у минуле з висоти спокійно прожитих років, Флойд нарешті зрозумів, чому його кістки так не хотіли зростатися. Він просто не прагнув

---

¹ Європа — тут один із супутників Юпітера.

повертатися на Землю: для нього там, унизу, на тій сліпучій синьо-білій земній кулі, яка затуляла собою повністю небо перед ним, усе стало чужим. Бували навіть моменти, коли він, здавалося, починав добре розуміти, чому Чандра втратив бажання жити.

Те, що колись Флойд не полетів був зі своєю першою дружиною разом до Європи, було чистісінькою випадковістю. Тепер же Меріон зосталася десь у минулому, яке наче вже й не зовсім його власне минуле, і дві їхні спільні доньки стали для нього просто милими сторонніми людьми, що давно вже мають власні родини.

Але Керолайн він утратив із власної вини, хоча, правду кажучи, у тій ситуації у нього й не було реального вибору. Вона так і не зрозуміла (та й чи зрозумів це посправжньому він сам?), задля чого він залишив тоді їхнє, яке вони створили разом, прекрасне сімейне гніздечко, сімейне вогнище, щоб на багато років стати добровільним вигнанцем у крижаних обширах космосу, десь далеко від Сонця.

І хоч іще до того, як місія була наполовину виконана, він знав уже, що Керолайн не чекатиме, та все одно відчайдушно сподівався, що хоча б Кріс йому пробачить. Але навіть у такій маленькій радості йому відмовлено: його син занадто довго був без батька. До того часу, коли Флойд повернувся, Кріс уже знайшов собі іншого батька — у тому чоловікові, що посів його, Флойда, місце в житті Керолайн. Відчуження виявилось повним; Флойд навіть думав, що ніколи не переживе цього, та, звісно, пережив — певною мірою.

Його тіло підступно змовилося з його ж таки підсвідомими бажаннями. Отож, коли нарешті після зтяжнього видужування в «Пастері» Флойд був повернувся на

Землю, у нього відразу ж з'явилися *такі* тривожні симптоми, зокрема щось підозріло схоже на некроз кісток, що його негайно повернули на орбіту. І там, на борту тієї космічної лікарні, що, як завжди, без поспіху курсувала собі навколо Землі, якщо не рахувати кількох екскурсій на Місяць, він увесь час і залишався відтоді, повністю пристосувавшись до життя при гравітації від нуля до однієї шостої проти земної.

Він не був відлюдником — аж ніяк. Навіть під час лікування постійно надиктовував свої звіти, свідчив перед нескінченними комісіями та давав інтерв'ю представникам медій. Він був людиною дуже знаменитою, і його вельми задовольняла така ситуація — поки вона тривала. Це допомагало йому гоїти душевні рани. Перші десять років — від 2020-го по 2030-й — промайнули, здавалося, так швидко й непомітно, що тепер йому важко було згадати про них щось конкретне. Ну, траплялися там щодня якісь кризи, скандали, злочини, катастрофи, особливо запам'ятався Великий Каліфорнійський землетрус, за наслідками якого Флойд, наче загіпнотизований, із жахом спостерігав на екранах станційних моніторів. Тоді за максимального збільшення та сприятливих погодних умов на них було видно навіть окремі людські постаті. Але з тих «божественно-небесних висот», де перебував Флойд, неможливо було відчутти по-справжньому те, що відчували в ту мить оті живі цяточки на екрані, що поспіхом тікали з охоплених полум'ям міст. *Усю* глибину істинного жахіття того, що тоді відбувалося, могли розкрити лише камери, розташовані безпосередньо на поверхні Землі.

Протягом усього того десятиріччя (хоча результати цього стали очевидними не відразу) політичні текто-

нічні плити рухалися своїм курсом так само невідвратно, як і геологічні, — щоправда, у протилежному напрямку, ніби для політики час побіг назад. Інакше кажучи, ще на початку часів на Землі був єдиний суперконтинент Пангея, який за еони існування планети розколовся був на частини, а от людська цивілізація навпаки: тепер її незліченні й колись роз'єднані племена та народи стали зливатися в одне ціле, а споконвічні мовні та культурні відмінності між ними почали згладжуватися.

Поява Люцифера лише прискорила цей процес об'єднання, що розпочався багато десятків років тому, з настанням ери реактивного транспорту, який спричинив був справжній вибух усесвітнього туризму. І майже водночас (і це, звісно ж, не було випадковим збігом обставин) супутники та оптоволоконні системи звершили справжню революцію в засобах зв'язку. А з історичним скасуванням високої плати за міжміські та міжнародні телефонні розмови 31 грудня 2000 року, коли кожен такий телефонний дзвінок став оплачуватися за значно нижчим — місцевим — тарифом, уже весь рід людський зустрічав нове тисячоліття як одна величезна сім'я, де всі без упину знай собі теревенять одне з одним.

Як і в значній більшості сімей, у цій також не все й не завжди відбувалося тихо та мирно, але суперечки між окремими її членами вже не загрожували існуванню всієї планети. У другій, тобто останній, ядерній війні атомних бомб використали не більше, ніж у першій: так само дві. І хоча в кілотоннах їхня потужність була куди більша, однак жертв виявилось куди менше, бо обидві бомби скинули на нафтові устави в малонаселених районах. І тоді відразу ж Велика Трійка

супердержав — Китай, США та СРСР¹ — відреагувала з гідною схвалення швидкістю та мудрістю, ізолювавши зону бойових дій до часу, поки ті браві бійці, що вижили після бомбардування, не охололи та не прийшли до тями.

До 2020 року масштабний збройний конфлікт між великими державами став так само немислимим, як і війна між Канадою та США в минулому столітті. Це не було пов'язане ні з якимось надзвичайним покращенням людської природи, ні взагалі з будь-яким іншим чинником, окрім того, що нормальні люди просто ставили життя вище за смерть. Більшість соціальних механізмів і структур, призначенням яких було збереження миру, зазвичай ніхто навмисне навіть не створював, і, перш ніж політики починали розуміти, що сталося, виявлялося, що ті механізми перебували саме там, де треба, і працювали як слід...

Щодо громадського руху «заручників миру», то його створили і не державні діячі, і не ідеалісти всіляких мастей; і сама його назва з'явилась аж після того, як хтось звернув увагу, що, виявляється, у будь-який окремо взятий момент у Сполучених Штатах постійно перебуває близько ста тисяч російських туристів, а в Радянському Союзі — з пів мільйона американців, більшість із яких традиційно зайняті своєю улюбленою справою, тобто висловлюванням скарг на роботу громадських убиралень. А найбільшої уваги, ймовірно, заслугоувало те, що обидві ці групи завжди містили в собі непропорційно велику кількість украй важливих осіб: синів і дочок багатіїв, знаменитостей та вагомих політиків.

---

¹ Цю книжку написано 1987 року, до того як СРСР зник з політичної карти світу.

Тож навіть якби хтось цього й забажав, то спланувати широкомасштабну війну було вже неможливо. А тут ще й Епоха Прозорості настала в 1990-х роках, коли заповзятливі медії стали запускати фотосупутники, фотоапаратура на яких мала роздільну здатність, не гіршу за ту, що була на апаратурі, яку протягом трьох десятиліть перед цим мали в розпорядженні лише військові. Пентагон і Кремль були розлючені, але не могли вже протистояти таким інформаційним агентствам, як Ройтерз та Асошіейтед Пресс, а також недремним камерам Орбітал Н'юз Сервіс, які працювали двадцять чотири години на добу.

Отже, до 2060 року світ, хоч остаточно ще й не позбувся зброї масового знищення, але фактично вже втихомирився, а останні на Землі п'ятдесят ядерних зарядів були під міжнародним контролем. Коли ж першим планетарним президентом обрали одного досить популярного монарха, Едварда VIII, то, як це не дивно, тоді з цим рішенням не погодився лише з десяток держав. Вони відрізнялись одна від одної розмірами та своїм авторитетом на міжнародній арені: від, як завжди, уперто нейтральної Швейцарії (що, утім, не завадило її ресторанам і готелям приймати представників нової планетарної адміністрації з розпростертими обіймами) до ще фанатичніше незалежних Фолклендських островів, які тепер чинили шалений опір будь-яким спробам роздратованих британців та аргентинців не дуже чесним способом підсунути їх одні одним.

Ліквідація величезної та цілковито паразитарної індустрії озброєнь дала безпрецедентний поштовх для розвитку світової економіки (хоча в окремих випадках наслідки були руйнівні). Украй важливі сировинні

ресурси та блискучі інженерні таланти не зникали тепер у якійсь віртуальній «чорній дірі», як і не застосовувалися більше у створенні засобів нищення, що було ще гірше. Натомість тепер їх можна було використати, щоб дати, нарешті, лад тому, що століттями було занедбане й зазнавало руйнівного впливу гонитви озброєнь, для перебудови цього світу.

І для побудови нових. Фактично людство знайшло собі, врешті-решт, і «рівнозначний моральний замітник війни», і гідне випробування, здатне відтягнути на себе мало не всю надлишково-гіперактивну енергію роду людського, до того ж ще й протягом такої кількості майбутніх тисячоліть, про яку ніхто не наважився б і мріяти.

Розділ 4. Магнат

Вільяма Цунга, коли той народився, назвали «найдорожчою дитиною у світі»; та він утримував цей титул всього-на-всього два роки, перш ніж той перейшов до його молодшої сестри. Вона й досі володіла цим званням, яке тепер, коли закони про сім'ю були скасовані, вже ніхто й ніколи не зможе оскаржити.

Їхній батько, легендарний сер Лоренс, народився, коли Китай відновив суворе правило: «одна дитина — одна сім'я», і завдяки цьому його покоління сповна забезпечило психологів та соціологів матеріалом для нескінченних досліджень цієї теми. Жити, не маючи ні братів, ні сестер — а часто ні дядьків, ні тіток, — це було щось унікальне в людській історії. Мабуть, уже неможливо буде встановити, чи була в тому заслуга життєздатності роду людського, чи пальму першості слід віддати моделі «великої сім'ї» по-китайськи, фактом залишилося

те, що діти того дивного часу були максимально позбавлені глибоких душевних ран; щоправда, вони, безумовно, не були аж зовсім невразливі, і тому сер Лоренс зробив усе можливе, аби його дітлахи не відчували тієї самотності, яку пережив він сам у свої дитячі роки.

Коли у 2022 році народилася його друга дитина, процедура видачі дозволів на малюків перетворилась уже на закон. Ви могли мати стільки дітей, скільки бажали, але лише за умови, що заплатили за це відповідну суму державі. (Ті нечисленні комуністи старого гарту, котрі дожили до того часу та ще зоставались у парламенті, були не єдиними, хто вважав таку схему абсолютно неприйнятною, проте їхні прагматичні, хоча й менш досвідчені, колеги, яких на зборах Народно-Демократичної Республіки¹ виявилася більшість, під час голосування перемогли.)

За дитину номер один і два батьки не платили нічого. Дитина номер три коштувала б їм мільйон солів. Номер чотири — два мільйони. Номер п'ять — чотири мільйони, і так далі в геометричній прогресії. А той факт, що теоретично в комуністичному Китаї капіталістів нібито не було, та й бути не могло, із превеликим задоволенням проігнорували.

Молодий містер Цунг (звісно ж, це було ще до того, як король Едвард зробив його лицарем-командором, нагородивши орденом Британської імперії 2-го ступеня) ніколи й нікому не відкривав своїх намірів, і, коли народилася п'ята дитина, його все ще вважали відносно небагатим мільйонером. Але йому було лише сорок,

---

¹ Імовірно, автор припускає, що до 2022 року Китай мав перетворитися з Народної на Народно-Демократичну Республіку.

і коли купівля Гонконгу забрала не так уже й багато його капіталу, як він спершу побоювався, то виявилось, що в його гаманці залишилася ще ціла купа грошей.

Так говорить легенда, проте, як і в багатьох інших розповідях про сера Лоренса, відокремити правду від вигадки тут нелегко. Як-от, напевне, не повною мірою відповідають істині й уперті чутки про те, що він нібито незаконно заробив свої перші по-справжньому серйозні статки завдяки знаменитому піратському виданню Бібліотеки Конгресу США, такому мініатюрному, що могло вміститися повністю в коробці з-під черевиків, бо вся ця афера з модулем молекулярної пам'яті відбулася поза межами Землі й у певному сенсі земним законам не суперечила, тому що стала можливою лише через відмову самих-таки Сполучених Штатів підписати Місячну угоду.

Дарма що сер Лоренс не був мультимільярдером, комплекс створених корпорацій зробив його найбільшим фінансовим авторитетом у світі — не таке вже й маленьке досягнення як на сина скромного вуличного торговця відеокасетами в районі, і досі відомому під назвою «Нові Території»¹. Він, мабуть, і не помітив оті вісім мільйонів, викладені за Дитину Номер Шість, або ж навіть тридцять два — за Номер Вісім. Шістдесят чотири, які він мав викласти за Номер Дев'ять, принесли йому світову славу, а після Номера Десять ставки, зроблені на його можливі майбутні плани щодо зміцнення своєї династії, вже помітно перевищували ті двісті п'ятдесят шість мільйонів, у які йому могла б обійтися наступна дитина, Номер Одинадцять. Однак

---

¹ «Нові Території» — найбільший із трьох головних районів Гонконгу.

у цей момент леді Джесмін, у якій просто ідеально поєднувалися жорсткість сталі та ніжність шовку, вирішила, що династія Цунг і так уже зміцнилася достатньо.

Те, що сер Лоренс особисто зацікавився космічним бізнесом, сталося цілком випадково (якщо можна так сказати). Звісно, його дуже цікавило все, що стосувалося морських та повітряних перевезень, але цим безпосередньо займалися п'ятеро його синів та їхні компанії. Справжньою ж любов'ю сера Лоренса були медіа: газети (ті нечисленні, які ще залишалися), книжки, журнали (паперові та електронні), а над усе — глобальні телевізійні мережі.

Тоді він придбав собі розкішний старий готель «Пенінсьюлар», який бідному китайському хлопчикові здавався колись справдешнім символом багатства та влади, та й перетворив його на свою резиденцію і головний офіс. Він оточив його прекрасним парком, місце для якого знайшов, просто запхавши прилеглі величезні торговельні центри під землю, а його шойно створена тоді «Корпорація лазерних земляних робіт» зробила йому на цьому ціле багатство, а для багатьох інших міст навіть стала взірцем для наслідування.

Одного разу, милуючись незрівнянними на тлі неба обрисами міста по інший бік гавані, він вирішив, що тут треба ще дещо вдосконалити. Вид із нижніх поверхів його «Пенінсьюлара» десятиліттями псувала одна велика будівля, схожа на розчавлений м'ячик для гольфу. І сер Лоренс вирішив, що ця споруда має зникнути.

Однаке директор Гонконгівського планетарію — одного з п'ятірки найкращих планетаріїв світу — мав щодо цього іншу думку, і дуже скоро сер Лоренс із превеликим, як не дивно, задоволенням виявив, що

знайшов людину, яку неможливо купити ні за які гроші. І ці двоє чоловіків стали справжніми друзями, от тільки, коли згодом доктор Гессенштайн улаштував у своєму планетарії до шістдесятого дня народження сера Лоренса спеціальну презентацію, він і гадки не мав, що змінить цим усю подальшу історію Сонячної системи.

Розділ 5. З-під льоду

Через понад сто років після того, як у 1924 році Цайсс створив у Єні найперший прототип, у планетаріях і досі використовували його оптичні проектори, які так ефектно маячили над глядацькою аудиторією. Але ще багато років тому Гонконг відмовився від такого проєктора третього покоління на користь набагато універсальнішої електронної системи. Уся величезна баня планетарію, по суті, була гігантським телевізійним екраном, складеним із тисяч окремих панелей, здатних показати будь-яке мислиме зображення.

Та презентація відкрилася, як, звісно ж, і слід було очікувати, відданням належного невідомому винахідникові ракети, що жив собі десь у Китаї ще в XIII столітті. У перші п'ять хвилин був коротесенький історичний огляд, у якому, ймовірно, менше, ніж належало, ушановано російських, німецьких та американських першопрохідців в освоєнні космосу, — напевне, щоб зосередити більше уваги на досягненнях доктора Цяня Сюесеня¹. Але, зважаючи на час і місце події, його землякам можна було б і вибачити за те, що в історії

---

¹ Цянь Сюесень — ключова фігура у створенні міжконтинентальних балістичних ракет, учасник космічної програми США та основоположник космічної програми Китаю.

розвитку ракетної техніки вони відводили йому не менш важливе місце, ніж Годдарду, фон Брауну чи Корольову. І вони, безумовно, мали всі підстави для обурення через його арешт у Сполучених Штатах за сфабрикованим звинуваченням, коли той, після того як допоміг створити знамениту Лабораторію реактивного руху та став найпершим серед професорів Калтеху¹, що дістав призначення до «Годдарду»², вирішив повернутися до себе на батьківщину

Про запуск першого китайського супутника ракетою-носієм «Лонг Марч 1» у 1970 році оповідач згадав лише кількома словами, імовірно, тому, що в той час американці вже гуляли по Місяцю, а досягнення китайців на цьому тлі мали скромний вигляд. Після цього ще кілька хвилин виділено решті ХХ століття, а тоді почалася розповідь про 2007-й та про будівництво космічного корабля «Цянь».

Оповідач (треба віддати йому належне) не надто зловтішався, розповідаючи, в яке заціпеніння були впали інші космічні держави, коли китайська космічна — навколоземна, як вони гадали, — станція раптом зірвалася з орбіти й попрямувала до Юпітера, щоб обігнати російсько-американську місію, яка на борту корабля «Космонавт Олексій Леонов» була вже на півдорозі туди. Розповідь і сама собою була така захоплива, але й трагічна, що оповідачеві не було жодної потреби якось додатково прикрашати її своїм красномовством.

На жаль, автентичного візуального матеріалу для ілюстрації розповіді виявилось дуже мало, тому орга-

---

¹ Калтех — скорочення від Каліфорнійського технологічного інституту.

² «Годдард» — тут мається на увазі Центр космічних польотів імені Роберта Годдарда.

нізаторові презентації довелося значною мірою покладатися на спецефекти та на відтворення подій за допомогою знімків, зроблених пізніше «далекобійною» космічною фоторозвідкою. Під час свого короткого перебування на крижаній поверхні Європи екіпаж «Цяня» був надто зайнятий, щоб знімати телевізійні документальні фільми чи навіть просто поставити автономну камеру.

Однак і самих лише слів, сказаних у ті хвилини, виявилось цілком досить, щоб передати весь драматизм тієї найпершої висадки людини на одному із супутників Юпітера. Радіокоментар, переданий Гейвудом Флойдом з борту «Леонова», який саме наближався до Юпітера, чудово відтворив побачене ним, а безліч архівних знімків Європи доречно проілюстрували його слова:

«Цієї самої миті я дивлюся на неї [на Європу] у найпотужніший з корабельних телескопів: при такому збільшенні вона вдсятеро перевищує за величиною наш Місяць, коли ви споглядаєте його простим оком. І це прямо-таки фантастичне видовище!

Загалом її поверхня рожева й усіяна брунатними плямами. Вона помережена тонкими лініями, які химерно закручуються та переплітаються в усіх напрямках. Фактично це дуже схоже на малюнок у якомусь медичному підручнику, де зображено схему розташування вен та артерій.

Деякі з цих структур мають завдовжки сотні чи навіть тисячі кілометрів і схожі швидше на ті ілюзорні канали, які Персівал Ловелл та інші астрономи початку ХХ століття нібито бачили на Марсі.

Зміст

Від автора.....	7
<i>Частина I. Чарівна гора</i>	9
<i>Частина II. Долина Чорного Снігу</i>	89
<i>Частина III. Європейанська рулетка</i>	124
<i>Частина IV. «На водах»</i>	171
<i>Частина V. Крізь пояс астероїдів</i>	202
<i>Частина VI. Гейвен</i>	225
<i>Частина VII. Велика стіна</i>	246
<i>Частина VIII. Царство сірки</i>	284
<i>Частина IX. 3001</i>	296
Подяки.....	298

Літературно-художнє видання

КЛАРК Артур
2061: Третя одіссея
Роман

Головний редактор *С. І. Мозгова*
Відповідальний за випуск *О. В. Приходченко*
Редактор *О. В. Телемко*
Художній редактор *В. О. Трубчанінов*
Технічний редактор *В. Г. Євлахов*
Коректор *О. В. Ушкалова*

Підписано до друку 05.11.2020. Формат 84x108/32.
Друк офсетний. Гарнітура «Newton». Ум. друк. арк. 15,96.
Наклад 2200 пр. Зам. №

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
Св. № ДК65 від 26.05.2000
61001, м. Харків, вул. Б. Хмельницького, буд. 24
E-mail: corp@bookclub.ua

Віддруковано з готових діапозитивів на ПП «ЮНІСОФТ»
Свідоцтво ДК №3461 від 14.04.2009 р. www.unisoft.ua
61036, м. Харків, вул. Морозова, 13Б

UNISOFT

- за телефонами довідкової служби
(050) 113-93-93 (МТС); (093) 170-03-93 (life);
(067) 332-93-93 (Київстар); (057) 783-88-88
  - на сайті Клубу: www.bookclub.ua
  - у мережі фірмових магазинів
див. адреси на сайті Клубу або за QR-кодом
- Надсилається безоплатний каталог**

**Для гуртових
клієнтів**

Харків

тел./факс +38(057)703-44-57
e-mail: trade@ksd.ua

Запрошуємо до співпраці авторів
e-mail: publish@ksd.ua

Кларк А.

К47 2061: Третя одісея : роман / Артур Кларк ; пер. з англ.
Ш. Нодя. — Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного
Дозвілля», 2021. — 304 с.

ISBN 978-617-12-8343-5

ISBN 978-0-345-35879-0 (англ.)

Гейвудові Флойду 103 роки. Він мешкає на орбіті. Після останніх подій космічний світ змінився до невпізнаності. Космічні кораблі шугають Сонячною системою з великими швидкостями. Та жоден з них не ризикує зробити посадку на Європі, супутнику Юпітера-Люцифера. Інопланетна цивілізація, яка перетворила цілу планету на друге Сонце, лишила попередження людству: «Ніколи не намагайтеся висадитися на Європі».

Під час дослідження комети Галлея Флойд отримує тривожне повідомлення: корабель «Галексі» зробив вимушену посадку на Європі. На борту судна — онук Флойда. Гейвуд розуміє: якщо ніхто не врятує команду, то загибель чекає на все людство. Бо ті, що зробили так з Юпітером, не попереджатимуть двічі.

УДК 821.111

Три мільйони років тому людство, яке ще й не було людством, стало об'єктом експериментів невідомої могутньої цивілізації. Австралопітека на ім'я Задивлений на Місяць обрав загадковий прибулець — прозора прямокутна плита, що спалахнула вночі яскравими символами і навчила майбутніх людей першим думкам... 2001 року на Місяці земляни відкопали з глибини чорну брилу, моноліт неймовірних розмірів та ідеальної форми. Під променями Сонця він ожив уперше за мільйони років — спрацювала сигналізація, яка повідомила невідомим володарям Галактики: люди зробили перший крок. Та куди він приведе, нікому не відомо...

Через дев'ять років після загадкового зникнення космонавта Девіда Боумена радянсько-американський екіпаж на космічному кораблі «Леонів» вирушає в експедицію на Юпітер, щоб розгадати таємницю залишеного на орбіті «Діскавері». Дорогою їх випереджає китайський космічний корабель «Цянь», який відкрив життя на Європі, хоч і поплатився за це знищенням. Екіпаж «Леонова» намагається відновити «Діскавері», але невдовзі їм знову доведеться покинути корабель...

